

הזדקקו לשני והגבוהו, והקרקע משועבדת לשניהם כאמור, לכך סובר בן ננס מה שגבה גבה. (עפ"י שבת הלוי ח"ד קצט).

(לכאורה נראה שאף התוס' סוברים כהרמב"ם, שלכתחילה מגבים למאוחר אם זמנו הגיע קודם או שהתאחר הראשון מלגבות, שאם נאמר שאסור לכתחילה להגבותו, אין מסתבר כלל לומר שמשום 'נעילת דלת' אישרו חכמים את העושה שלא כדין. אלא שיש לומר שבזה גופא נחלקו, שלמ"ד מה שגבה גבה וחששו לנעילת דלת, מותר לו לגבות אף לכתחילה מפני הטעם הזה גופא, שלא לנעול דלת בפני לוויין. ולמ"ד לא גבה לא חששו לנעילת דלת ואסור — ואולם הרמב"ם אינו סובר לפרש כן, שא"כ היה להם לחלוק האם מגבים לכתחילה לבעל חוב מאוחר, ומשמע ליה שלא נחלקו אלא בדיעבד).

(ע"ב) 'אתא רמי בר חמא לקמיה דרב ששת — אוקמיה בנכסא. אתא מר עוקבא לקמיה דרב נחמן

— אוקמיה בנכסא' — צריך לומר שכשבא רמי בר חמא לרב ששת, בא עמו בעל דינו, מר עוקבא, שאם לא כן כיצד פסק רב ששת הדין ללא שני בעלי הדינים. ואם כן, כשבא אחר כך רמי בר חמא לרב נחמן, לא היה חייב לעשות זאת, להתדיין שוב, שהרי כבר זכה בדין.

ולפי זה רב נחמן שהחזיר הדין הראשון, היינו משום שחשב לפסק של רב ששת כטעות בדבר משנה במה שזיכה לרמי בר חמא. (עפ"י אילת השחר. והקשה לפי דברי השיטה-מקובצת (לעיל פד ובב"ק יב) שהטועה בדבר משנה אין לו לפסוק בניגוד לדין הקודם אלא צריך לומר לדיין שטעה שיחזור בו הוא מפסקו, לפי זה היה צריך רב נחמן לרב ששת לחזור בו, ומדוע פסק הוא בעצמו שלא כרב ששת.

ולכאורה אפשר היה לפרש שהיתה הסכמה בין שני האחים, להתייעץ עם החכמים, ולקבל חוות דעתם מתוך רצון הדדי, ואינו ענין לפסק-דין מחייב בין שני צדדים. וכפי הפשטות נראה שאחד הלך לרב ששת ואחד לרב נחמן, ואין חשש בדבר, כאמור. ולפי זה אינו ענין לטעה בדבר משנה, ומיושבת ההערה הנ"ל).

דף צה

'לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה — מקחו בטל, אלמא יכולה היא שתאמר נחת רוח עשיתי לבעלי' — הרשב"ם (בב"ב מט) כתב שאין זה דומה ל'תליוהו וזבין' שמכירתו מכירה, לפי שאין כאן אונס ממש, שמחמתו גמרה ומקנה.

והקשה הרמב"ן, אם אכן אינו אונס, מה טעם לא חלה המכירה? ולכן כתב (וכן הביא מהרי"ף ומר"ח בשם גאון, וכ"כ הריטב"א), שמדובר כאן כשלא נתן דמים, אך אם נתן דמים — המכירה מכירה.

ובאור שיטת הרשב"ם — שאמנם אין כאן אונס, אבל אנן סהדי שלא עשתה כן אלא לאהבת השלום עם בעלה ולכן לאחר שנתגרשה או נתאלמנה — בטל המקח, משום שכל עיקר המכירה לא היתה אלא כל זמן שהיא תחתיו, שרק על אותו זמן נתרצתה למכור. (אבני מילואים ז, כו. וע"ע בסגנון שונה בחדושי הגרנ"ט — קפב).

ז'עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם אלא בשני לקוחות דאמרי לה אי איתא דנחת רוח עבדת, לקמא איבעי לך למיעבד...' — אף על פי שיש לה מקום לטעון, השני דעתי קרובה אליו, לכך חתמתי לו כדי לקיים לו המקח לפי שעה, אבל את הראשון שנאתי ובטלתי לו המקח ולא חשתי על נחת רוח של בעלי — אין זו טענה, שהרי בעצם דברים שבלב אינם דברים לבטל חתימתה, אלא דקים להו לרבנן שרגילים נשים לעשות נחת רוח לבעליהן, ולכך אם טענה כן מקבלים דבריה, אבל כל שיש לנו גילוי-מלתא שאינה רגילה בעשיית נחת רוח לבעלה, שוב אין מניחים לה לטעון טענה זו, אף על פי שאין לנו הוכחה גמורה. (עפ"י תרומת הדשן — שנא, ע"ש).

זרבי סתם לה הכא כרבי מאיר וסתם לה התם כרבי יהודה? — אמר רב פפא: בגרושה ודברי הכל' — ומבואר שסתם משנה בגטין כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. ואעפ"י שבדרך כלל סתם משנה רבי מאיר, מצינו כמה סתמי משניות שלא כמותו. ע' שבת צב: יומא נט. ב"ב קנו: ריטב"א שבועות יג.

(ע"ב) 'דההוא גברא דמישכן ליה פרדיסא לחבריה לעשר שנין וקש לחמש שנין ואתא לקמייהו דרבנן וכתבו ליה טירפא' — שלא היה בכרם עצמו כדי פריעת החוב, והיה נזקק לטרוף מלקוחות. ואולם קודם שהזקין הואיל ועשה פירות היו דמיו מרובים, ועל כן נחשב שהלוקח הניח בני חורין לגבות מהם. (ע' אילת השחר)

'דאמר לה כשהיא נשואה, מאי קאמר לה, אחריו ליקני בעל לא ליקני' — וכנותן מתנה לאשה על מנת שאין לבעלה רשות בה, שתנאו קיים, לפי מה שאנו נוקטים להלכה. (ריטב"א. ע"ע משא ומתן בדברי הריטב"א, בספר מחנה אפרים (זכיה יא); דברי אמת (בענין לאחר שלשים יום, דף מה.). ויש מתרצים שאפילו למאן דאמר יד אשה כיד בעלה, כאן הרי הוא כמתנה שנותן לה עד זמן פלוני ואחר כך תחזיר. (עפ"י שו"ת הרד"ך כח, מובא בדברי-אמת שם).

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

פרק אחד עשר — 'אלמנה ניזונית'; רפים צה — צו

- קפ. א. אלמנה הניזונית מנכסי יתומים, האם מעשה ידיה שלהם?
ב. מי חייב בקבורתה?
ג. האם מציאת האלמנה שלה או של היתומים?
ד. אלו מלאכות אלמנה עושה ליורשים?
א. אלמנה הניזונית מנכסי יתומים, מעשה ידיה שלהם.
לפירוש התוס', נסתפקו בגמרא שמא הדין כן רק לבני גליל, שהיתומים זנים אותה בעל כרחם ואינם יכולים לסלקה בכתובתה, אבל לאנשי יהודה שמדעתם ניזונית, אין מעשה ידיה שלהם.
ב. יורשיה, יורשי כתובתה, הם החייבים בקבורתה, ולא יורשי הבעל — שכן קבורת האשה נתקנה תחת כתובתה.
לא ירשו יורשיה כתובתה, כגון שלא הניח קרקעות, אעפ"כ חייבים הם בקבורתה. (ר"י). ואם הניח נכסים ומתה קודם שנשבעה ליתומים שלא נפרעה כתובתה — לדברי הרמב"ם (אישות ית, 1) יורשי הבעל חייבים בקבורתה. והראב"ד והר"ן סוברים שלעולם יורשי נכסיה ונדונייתה הם החייבים, וכן נקט השלחן-ערוך לעיקר (פ"ט, ד). ועריטב"א.
ג. אמר רבי זירא אמר שמואל: מציאת אלמנה — לעצמה, ואף על פי שהיא ניזונית מנכסי היתומים. בחיי בעלה בלבד תקנו שמציאתה לבעלה, משום איבה, אבל ביורשים לא חששו לאיבה.
ד. כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה אלמנה עושה ליורשים, חוץ ממוזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו, שהן מלאכות של קירוב וחיבה.

דף צו

- קפא. אלו מלאכות עושה התלמיד לרבו, והאם רשאי רבו למנעו מלשמשו?
כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו, חוץ מהתרת מנעל (ונעילתו (רמב"ם ת"ת ה, ח), שהרואה אומר עבד כנעני הוא). ובמקום שמכירים אותו מותר (רבא). ואפילו במקום שאין מכירים אותו, אם הוא מניח תפלין מותר להתיר מנעלו, שאין דרך העבדים להניח תפלין. (רב אשי).
גם תלמיד שהוא כהן עושה כל מלאכות לרבו. (ע' בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב מ, ב).
אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המונע תלמידו מלשמשו כאילו מונע ממנו חסד. רב נחמן בר יצחק אומר: אף פורק ממנו יראת שמים. (האם אין עזרתי בי ותשיה נדחה ממני, למס מרעהו חסד ויראת ש-די יעזוב).

- קפב. א. אלמנה שתפסה מטלטלין במוזנותיה או לכתובתה — האם תפיסתה תפיסה?
ב. אלמנה ששהתה שתיים ושלוש שנים ולא תבעה מזונות — האם איבדה מזונותיה?
ג. יתומים אומרים נתנו מזונותיה והיא אומרת לא נטלתי — מי צריך להביא ראיה?
ד. אלמנה המוכרת מהנכסים למוזנותיה או לכתובתה, האם צריכה לכתוב בשטר אלו למוזנות מכרתי אלו לכתובה מכרתי?